

ARANA, Aitor. *Historia lazgarria*

2000.eko Txomin Agirre Sarria.

Karlos DEL OLMO

Hilotz laztana

Maitasuna askotarikoa da. Anizkoitza izan da urteak joan urteak etorri. Oso bestelakoa da pertsonak adinean aurrera egin ahala. Ez el da berdina gizasemearena eta emakumearena. Ezta ere sexu irrikari dagokionez ere. Maitasuna, amodioa, aldakorra da gizarte eta aroen arabera. Askotarikotasun horretan Aitor Aranak bitxienetako bat proposatu digu EuskaltzaIndiak eta BBK kutxak emandako sarirako: nekrofilia, hildakoenganako maitasuna, hilotzenganako desioa, gurari hotza, laztan hila.

Bai, on irizten zioten maiteari Romeok, Joana Eroak, Iztuetak, Katalina Erausok... Amodioa Wildek Bossieri, Dafnisek Kloerl, Alice B. Toklassek Gertruderi... Amodioa Sadek sentitzen ohl zuena. Eta... bizidun batzuek hilotzel dizkieten atxikimendu eta grina. Horrelakoxe amodioak dakarzkigute Inaziok, Eusebiok, Aintzanek...

Bati baino gehiagori harrimena sortuko diote liburuan azaltzen diren harreman arriskutsuek. Harrimena, nazka ez denean. Baina, adituek diotenez, heriotza izan da Sartaldean maitasun sorkaria, eragile, bultzatzaile... Amodioaz dihardu Bibliako "Kanten kanta" deritzon poema sorta sutsuak, maitasuna bera izango dugu heriotzaren iturburu literaturako hainbat pertsonala harira ekarritz gero: Emma Bovary, Anna Karenina, Miranderen Teresa...

Nahia gurari, guraria irrika... maitakuntza amodioa da haurretan, nerabeetan, zaharretan, eta... zenduetan. Baina, hildakoek ere maitamina senti ote dezakete? Ez da eglaztatzen erraza, ez. Izan ere, badakigu, egunkarietan lantzean behin horrelakoen gaineko albis-

teak agertzen direla, eta bizion desioaren jasotzaile izan daitezkeela. Eta hori ez da, berez, behar besteko bizigarria? Biziak hila maite duenean, are larrutan berarekin egiten duenean, Hadesen erresumatik dakar berriro. Horrelakoxe kezkek erakusten dituzte, bederen, *Historia lazgarria* deritzon istorio izugarri honetako pertsonalek.

Amodio guztietan legez, eleberriko pertsonala bakoltzak bere historia eta istorioa ditu atzetik eusgarri, bermagarri eta argigarri. Zerk bultzatu du haletariko bakoltza haragikeria hotza aukeratzera? Eleberriak bakoltzaren ibilguaren berri emango digu, juzku moralik egiteke. Menturaz, horixe izan daiteke kontakizun honetako ballo nabarmenetako bat: Iritzi eta aurreiritzi moralak Irakurlearen esku uztea. Pertsonalek zalantza moral bakarra desio gala bera eurek, beren esku hiltzea izango dute. Eta horrexek eroango du eleberria amalera tragikorantz.

Maitasun kontuetan gauza argi bakarra maitazarrea bera baino ez da. Gizarte guztiek ez diote berdin begiratzen maitasunari, hildakoenganakoa barne dela. Batzuek diotenez, erlijio kristaua ere nekrofilo samarra da, errito asko eta asko heriotzaren inguruan antolaturik baltaude. Nahiz eta hildakoa maitatu gero berpizten da. Ah, maitemindu guztiek horrelako poza erdiesterik balute!

Zer da, baina, maite izatea? Hitz bakarrak gauza asko biltzen ditu bere baitara. Maitasuna jotzen dugu geure sentipenik barnekoentzat, baina, segur aski, bizi dugun eta bizi gaituen gizartearen isla baino ez da izango. Gure gizaldearen balloek itxuratzen digute maite modua. Maitasuna, haragizkoena barne, eta hori gauzatzeko izan daitezkeen moduak (eta ezin daitezkeenak) gertakizun biologikotzat ditugun arren, ez dira eternal eta aldagaitzak. Izan ere, aldatuz joan dira denboran eta geografiaren arabera. Aldatuz doaz etengabe. Faraolien garaian, esaterako, hildako batzuen hilobiak, egoitzak, jagoleek zaindu behar izaten zituzten. Eta, antza denez, ez ondasun gauzazkoen lapurren beldur, sollik. Bestelako ondasunak —“ondasunak”— ere osten ei zituzten.

Jendeak amodio motak sexuaren eredura bereizten (eta zapaltzen) dituzten rolak ez dira betidanikoak, ezta betierekoak ere. Matxismoa, homofobia gizartean nagusi izatetik gero eta zokoratua-go bihurtuz doaz. Hildakoenganako amodioari gagozkiola, gizarte eta garai guztiek ez dute berdin jokatu. Gaur egun, gure agintariek desioa ere arautzen dute. Batzuen eskubideak babestu guran, aska-

tasuna ere zedarrituz doaz. Baina gure gizarte arau eta garantia zale honetan, kapitalismoaren muina eta buztinezko oinarriak berak kolokan jartzen dituen amodio mota horrek arazo korapilatsua jartzen digu aurrean: pertsona hildakoarengan norena da gorpua bera, ondasun moduan? Nork galaraz dezake bizidun baten hilotzarenganako Jorana?

Amodioa ez da ezerezean jazotzen, ezta maitalearen ariman eta gorputzean soilik, ezta maitatuaren gorputzean (edo gorpuan) ere. Oneriztea ezin da bereizi hura sorrarazten duten gizarte egituretatik. Gure maitakuntzak, gure maite berbek, gure maitasun gogoetek, sentimenduek eurek, hainbat baldintzagarrri izango dituzte: gizarte klaseak, kastak, leinu egiturak, erlijioa, moralak, gizarte prestigioak, sen komuna (oso bestelakoa baita gizartearen arabera), legeak, kondairak, hezkuntza, ekanduak, erritualak, literatura itzaltsua, ahozko literatura, genero literatura, kantak, publizitatea, antzerkia, arte plastikoa, zinea... Horiek guztiak horrela, zelan ez sortu gizarteak gizaki gehienok perbertsioztat jotako amodioak? Eta, gainera, grinak jota-koari ia ezinezko gertatzen zail joera batzuek gaina hartzea.

Gizaki gaixoa sentimen-labirinto horretan gidatzeko, gizarteak **BESTE**A asmatu du: pertsona bat, taldea, zurrumurrua... Bestek bideratuko eta emango du ontzat gure maitasunaren objektua, hau da, maitasuna bera. Baina, zer apukatzen da besteak gure maitasun modua onartzen ez duenean? Horren gainean egiten digu berba Aitor Aranaren liburuak. Amodioak debekua du bizigai, baita gizarteak onartuak eta sarituak ere. Eta maitemina horiek denak onartzen bezain gaitzesten ditu. Gizarte guztiek, gizalderik txikienek ere, ia talde moduan eratzeaz bateratsu ekiten diote maitasunaren ingurukoak arautzeari: zelan jazo behar den, noiz eta non maitatu behar duten taldekoek, zer jotzen duten okerreko maitasuntzat, zer zigor erantsi maite bide onetik aldentzen denari.

Amodioa mingainean dantzatzen hasiz gero, berehala agertuko da horren lagunik minena: tabua. Egun, Sartalde honetan, eroalditzat jotzen da anal-arreben arteko sexu harremanak, alegia, intzestua. Baina jakin badakigu faraoien kastetan zilegi ez ezik, ia behartua ere zela. Eta zer esan lehenengo gizaki bikotearen gainean? Eta horien ondorengoez? Ez ote ziren denak odol bere-berekoak? Tabua! Tabua da gizarte erakunde gehienon gertakizun komuna. Eta gizalde bakoitzak bere lehenetasunen arabera ezartzen dituen tabu zedarrak ho-

riek izaten dira maitasunak bere gordinean, maitasun landugabeak topatzen dituen lehenengo eragozgarriak. Bai, ia denak bat datoz hildakoenganako maitasun haragizkoa debekatzekoan, komunzki eroa baitirudi Tanatos eta Eros elkartzeko modu berezi hori. Maitasuna (grina?) gizarte askotan berotasunaren eta pozaren ballokidetzat dute, maitatuarekin betiko egon nahia. Baina hildakoa hotza da, ez du alaitasunik erakusten —ezta, bide nabar esanda, erdeinurik ere— eta dagoen eta gauzarik galkorrena da. Ezin maitasun betierekorik eraiki hilotz batekin.

Baina gizakia gizaki denetik, maitasuna sentitu izan du zenduengana ere. Ezagun-ezagun dira Erdi Aroko istorio lazgarri batzuk. Felipe Ederra hildakoan, emazteak, Joana (Eroak?), senarraren gorpua ostu eta lhesaldi zoro bati ekingo dio Gaztelako bide eta desbideetatik, gaztelarrei lotan balego legez aurkezten ziela senar hila. Heriotza eta ahaztura ukatu gura zituen? Edo erraiak erretzen zizkion maitasunaren pindarrak izekita Iraunarazteko gurari animallazkoa? Zer egiten zuen Joana malerusak senarraren gorpuarekin? Elkarrekin etzaten ziren gauean? Histori liburuak ezari-ezarian igarotzen dira horrelako gaien paretik.

Lazgarri izan genuen, bestalde, Portugaleko Pedro I.aren jazoera. Hamalaugarren gizaldian Pedro Gaztelara dator andere Konstantzarekin esposatzera. Baina gortean dama Ines de Castro ezagutuko du, baita harekin erotzeraino maitemindu ere. Ezkongalak halerre, eliz legeen arabera elkartu dira. Portugalera senar-emazteak eta emaztearen damak doaz. Handik gutxira denon ahotan egongo dira Pedroren eta Inesen gorabehera sutsuak. Baina Portugalen errege Alfontso I.a ez dago batere konforme semearen jokabidearekin. Drama areago korapilatzeke, andre Konstantza laster hilko da. Gauzak horrela, Pedrok eta Inesek ez dute dagoeneko zertan ezkutuan ibilirik. Baina, erregeak deliberatu du gaztelarra hiltzeko agintzea, nahiz eta Bragako gotzainak sekretuan semea eta Ines ezkondu dituen. Eta hamalkatxo jazoeren ostean, lortu ere egingo du: Ines eta horren hiru semeak pozoiturik hilko dira. Dena, baina, ez da horrela geldituko. Aita hildakoan, Pedrok koroa janzteaz batera, Ines zenari dion atxikimendu handia egingo du aldarri jende aurrean.

Emazte-amorantea hilobitik ateraraziko du. Erregina bati dagozkion galez jantziko du eskeletoa. Koroa ere ezarriko dio. Gortesauak

behartuko ditu hildako gaztelarrari men egitera, eskeletoa ohortzera.

Maitasun nekrofilo hori oso larria eta arau hauslea izanda ere, altaren bedeinkazio guztiak izan balitu ere, ezinezkoa zatekeen, azken buruan Ines de Castro sasikoa zelako, eta garai hartako errege kristau batek ezin zuen, inondik inora, odol legea puskatu. Baina, halere, bi urte emango ditu errege maiteminduak zain, gorrotoaren eremu hotz bezain beroetan. Bi urte historian inoliz izan den maitasun errebindikaziorik bikainena gertatzen.

Maitasuna eta heriotza; eta tartean, zoramena. Horretan ote datza, azkenean, maitasuna? Aberrazio delitu izan dio Ikerleren bategen, baina, dela entzunda, nekez egin diezaioke delituak uko erakarmenari. Euskarak oso modu poetikoan adierazten du: maitemina, amore mina. Sexu erakarmena, maitemina (hilotzenganakoa bera ere) ezin azal dezakete espeziearen iraun gurak, hormona guztien indar handiak, ezta seme-alaben bitartez zelan edo hala bizirik irauteko deli ezkuatuak edo agerikoak. Mina da eta min moduan sentitzen dute erralek, bihotz taupadek, negar bat-batekoek, barre jatorririk gabeeek.

Maitasuna banako jazoera da. Ez du adinik, eta aspaldiko kultura guztietan ukimen tabuek hala erakusten dute. Eta edaderik ez duela-ko ugaltze hutsaren muga estuak gainditzen ahalegintzen da etengabe. Segur aski nekrofilia izango da horren adibiderik... antzuenak. Sortaldetik Sartaldera, Elizak manamenduak eman arte, maitasuna eta ugalketa banandurik egon dira. Bi esperientzia erabat desberdin direlako banakoaren baitan. Gaur egun seme-alabak, oztopotzat jotzen dira benetako maitasuna gauzatu behar denean. Nekrofiloek, egia esan, ez dute horrelako estualdirik jasan behariko, ez. Baina, Aitor Aranaren nobelan legez, nekrofiloak semetzat edo alabatzen jo dezake hilotzen bat. Eta hildakoak lagun, familiarik zoriontsuenak eratu. Zoriontsuak bai, iragankorrek direlako. *Tempus fugit...*

Ideal moduan, maitasun orok antzua izan gura du, ugalketa alde batera uzten du. Banakoak bi izanda gainditu nahi du bakardadea. Bi, baina ez hiru. Beharbada, hori dela eta egiten dute porrot eleberriko pertsonalek beren arteko harremanetan. Ezin egonkorak izan zeneduekin eraturiko hirukoteak. Hildakoekiko bikoteari jartzen dio ama naturak, nahitaez, amaiera eguna aurretik. Jalotzeaz batera, bukaera izendaturik du. Maitasuna aspaldiko denbora paganoetan jaikoen

zeregin nagusia izaten zen. Eta halen artean ere ez zen arazo handirik izaten gorpuak "ezagutzerakoan".

Maitasunean zerk edo zerk egiten gaitu desberdinago. Baina horrexek ere berdinago bilakatzen gaitu beste minduen aldean: denak gara maitatzeko gauza, baina Inongo amodio ezin izan daiteke nirearen parekoa. Are gutxiago, jakina, maitatua gorpu hutsa denean. Ezer ezin aldera dakioke hildakoen maitasunari. Erabatekoa da. Ez du ezer espero, itxaro guztiak gainditu dituelako. Biziak sentitzen du noiznahi, edonon bestek ordezkia dezakeela. Lagun batek sentitzen duen maitasuna, ordea, ordezkazina da. Ez du parerik.

Baina, bestalde, nekrofilia zapalkuntzarik handiena ere izan daiteke. Ez itauntzearren, maitatuari balmenik ere ez dio eskatzen bikotea osatzerakoan. Dominazio huts eta bortitza da. Bortitzena... hildakoa oraindik pertsona eskubideduntzat joz gero. Ordea, erlijioak berak dio zenuari arimak ihes egiten diola. Zer geratuko da, orduan? Hinduek, adibidez, gorpuak berehala erretzen dituzte. Nekrofiloen beldur?

Egiptiarrek hilezkortasuna asmatu zuten. Lurreko bizialdia baino luzeagoa egin zuten. Beraz, biziak prestatu behar izaten zituzten heriotza ondoko aldirako. Ondorioz, beren mausoleoak munduan direnik eta ederrenak ditugu. Nekrofiloen paradisuak, gozamen hutsezko tenpluak. Ez da halabehar hutsa: *Hildakoen liburuak* izan da topaturiko egiptiarren lehenengo liburu zaharra. Egipton, gainera, kanofiloak ziren. Txakurrek begirune osokoa izaten zuten eta hiletak ere antolatzen zizkieten.

Ezin ahantz daiteke herri horretako teologian agertzen den gertaera nekrofiloa. Seth-ek bere anala Osiris hil du. Honen arreba eta emazte den Isis-ek zendua topatzea lortu ez ezik, berpiztea ere erdiesten du, areago, larrutan egingo dute behin. Heriotzatiko Itzuleran izandako elkarraldi bakun haren ondorioz Jainkosa izorra geratuko da. Seme batez erdituko da, Horus, aztore buruduna etorriko da mundura. Baina Sethek berehala hilko du berriro Osiris, baita ondo zatituko eta Nilora botako ere.

Alarguntsak, ahizpa Nefti lagun duela, zati guztiak berreskuratuko ditu, zakila izan ezik: arrain batek irentsia du —horra hor zergatik den galarazia arraina jatea—. Sasi-zakila ere jarri beharko dio

hildakoen erresumara heldu eta haien nagusi izan dadin. Nekrofilia-
ren oinarri mitiko eta mistikoak.

Aitor Aranaren eleberrian badira, ezin bestela izan, horrelako
errito nekrofilo batzuk ere. Baita nekrofilia-aren alderdirik gotorrena
ere: plazera amorante behartua hiltzerakoan baino sentitzen ez due-
narena. Eta izaki hori emakume denean, norik zer esango du horren
gainean? Tradizioak emakumeari erantsi dizkion tasun guztien uka-
zioa da: bizi emallea izatetik heriotza ekarlea izatera igaroko da hiltze-
rakoan jendearen begietan agertzen den itzalaren bila eta bila dabile-
la etengabe.

Txinatarren tradizioan kopulak bi zeregin ditu. Horietako bat heri-
otzari loturik da: arrak noraezeko eginbehar du familiako hildakoen
zoriontasuna segurtatzea. Eta hori ugalketaz lortu beharko du, bes-
teak beste. Beste lotura nekrofilo samar bat.

Amaitu beharrak biribila ixtera behartzen gaitu. Sartalde zibiliza-
tua (?) dugu heriotza eta maitasuna estuen lotzen dituen kultura. Eta
argiro erakutsi du literaturan. Segur aski literatura nekrofilo gehiena
mendebaldean sortzen da egun. Baina sexua eta horrengatik arau
hausteak ez dira mende honetako asmakizuna.

Eleberrian Miranderen itzalak eta oihartzunak han-hemenka to-
patzen dituela pentsa dezake irakurleak, baina ezin bestela gertatu
heriotza eta amodioa harira ekarriz gero. Berbaldi mota bati ekin
ziolako euskaraz Jon zorigaitzekoak. Hizkuntza aldetik Aitorrena ele-
berria atsegina da, txukuna, zuzena, eraginkorra, ironia tantez eten-
gabe zipriztindua. Tonua eta gaia aski ondo doazkio elkarri.

Hasieran, eta egiturari dagokionez, episodio edo ipuin erlaziorik
gabeko batzuen segida baino ez dela dirudi. Baina berehala joango
gara ohartuz biografia horiek guztiek ehunduko dutela amaraun
itsaskorra, eta ihes egiten gaitza. Inon badira pertsonalak beren
patuak harrapatuak, hona nobela honenak.

Dena ez da tragedia eta tanatos hutsa. Amaieran Inazlori beste
aukera bat emango dio egileak. Ezin jakin, halere, patuak behin eta
berriro lehengo hoztasunera hartaratuko duen ala maitasun epela-
goen bila joko duen.

Batzuetan oso kontakizun zinematografikoa dirudi. Giroak David
Lynch-ek edo David Cronenberg-ek eskainitakoen modukoak. Zer ez

zuten egingo Pasolinik edo Fassbinderrek horrelako lehengal batekin?

Sailkatu behar izanez gero, zeln ataletan sartu *Historia lazgarria*? Literatura erotikoan? Pornografikoan? Perbertsioetan? Psikopatologikoan? Eskulburuen sallean? Esaterako, *Irribarre bertikala* deritzon bilduman sartuko ote lukete arduradunek? Horra hor zalantza!

Inondik ere, euskal literatura ez da lehengo bera izango aurrerantzean. Amodio kontuetan muntaduna askatasuna, erradikaltasuna da. Eta liburuari darion erradikaltasun horren modukoek aldatzen dute historia. Baina garai honetan koldarrak gara nagusi, ausartzen ez garenak, isilik dirauginak. Begian ez dugu orbanik edukiko, ez, baina gure historia aspergarriago izango da. Heriotza begien erdian ipini zaigu, begiak lausotuz hasi zaizkigu guri ere. Nork maiteko gaitu?